

Opgave 2 Burgerlijke ongehoorzaamheid

In de jaren '50 bestond er in Amerika een rassenscheiding. Zo hadden zwarte mensen minder rechten en moesten ze volgens de wet bijvoorbeeld hun zitplaats afstaan aan witte passagiers, als de bus vol raakte.

Volgens Jean-Jacques Rousseau zorgt directe democratie ervoor dat burgers vrij en autonoom zijn.

- 2p 11 Leg deze opvatting van Rousseau uit met de begrippen:
- 'natuurtoestand' en 'sociaal contract', en
 - 'vrijheid' en 'gelijkheid'.
- 1p 12 Geef met het begrip 'uniformiteit' een argument dat burgers in de Amerikaanse samenleving van de jaren '50 volgens Rousseaus opvatting **niet** vrij en autonoom waren.

Tegen de wet in weigerde de Afro-Amerikaanse Rosa Parks (afbeelding hiernaast) haar zitplaats in de bus af te staan, waarna ze werd gearresteerd. Deze arrestatie leidde tot jarenlange protesten tegen de rassenscheiding, totdat die uit de Amerikaanse wetgeving werd geschrapt.

De actie van Rosa Parks is een voorbeeld van burgerlijke ongehoorzaamheid. Dat is een vorm van geweldloos politiek verzet, waarbij

een wet wordt overtreden die in strijd is met de grondwet. Voor de grondwet is iedereen gelijk, terwijl de wet die bepaalde dat zwarte passagiers voor witte passagiers moeten opstaan, daarmee in strijd is. In de situatie van de rassenscheiding vonden veel mensen burgerlijke ongehoorzaamheid nodig, omdat normale pogingen om deze wet te veranderen, zoals stemmen tijdens verkiezingen, niet hadden geholpen. Volgens het deliberatieve model van democratie zijn er verschillende nadelen aan stemmen.

- 1p 13 Leg voor **een** van deze nadelen uit dat burgerlijke ongehoorzaamheid dit nadeel tegengaat.

Volgens voorstanders biedt het deliberatieve model een aantal voordelen bij het organiseren van instemming.

- 1p 14 Leg voor **een** van deze voordelen uit dat dit ook bereikt kan worden met burgerlijke ongehoorzaamheid.

Parks wordt gezien als held, omdat ze de vrijheid en verantwoordelijkheid nam om haar mening te uiten en om zich geweldloos te verzetten tegen een onrechtvaardige wet.

Filosoof Hannah Arendt is voorstander van burgerlijke ongehoorzaamheid. Haar opvatting is: burgerlijke ongehoorzaamheid - zoals Parks die de wet overtreedt - is in het algemeen belang van de democratie en moet daarom niet strafbaar zijn.

Volgens John Stuart Mill is volledige vrijheid van meningsuiting in het algemeen belang van de democratie. Hij geeft daar vier redenen voor. Twee van die redenen zijn 'het gevaar van dogmatisme' en 'de waarde van discussie'. Deze twee redenen van Mill kunnen gebruikt worden om Arendts opvatting te verdedigen dat burgerlijke ongehoorzaamheid niet strafbaar moet zijn.

- 3p 15 Leg uit dat Arendts opvatting over burgerlijke ongehoorzaamheid verdedigd kan worden, met:
- de **twee** genoemde redenen van Mill dat volledige vrijheid van meningsuiting in het algemeen belang van de democratie is, en
 - Mills opvatting over geweld.

Bhikhu Parekh stelt voor om de vrijheid van meningsuiting te beperken. Volgens hem zijn andere maatschappelijke waarden dan vrijheid van meningsuiting namelijk ook belangrijk.

- 1p 16 Leg uit dat Parekh hiermee hetzelfde doel probeert te bereiken als Arendt met haar opvatting over burgerlijke ongehoorzaamheid.

Volgens Friedrich Nietzsche zijn democratische en revolutionaire bewegingen een uitdrukking van slavenmoraal. Mensen komen daarin niet tot bloei, maar verzwakken tot dwergdieren van gelijke rechten. Volgens Mill komen mensen in een democratie juist wel tot bloei.

- 3p 17 Leg uit dat mensen in een democratie:
- volgens Nietzsche door slavenmoraal verzwakken tot dwergdieren van gelijke rechten, en
 - volgens Mills ontplooiingsliberalisme tot bloei kunnen komen.
- Beargumenteer vervolgens met deze standpunten van Nietzsche en Mill of je een voorstander bent van Arendts opvatting over burgerlijke ongehoorzaamheid.

Arendt beschrijft in haar opvatting over burgerlijke ongehoorzaamheid ook dat het onderwijs de taak heeft om jonge mensen zo voor te bereiden dat zij als volwassenen verantwoordelijkheid zullen nemen voor de wereld en die wereld verbeteren.

Volgens Gert Biesta is niet alleen het onderwijs maar de samenleving als geheel verantwoordelijk voor politiek bestaan in een democratie.

- 2p **18** Leg uit dat volgens Biesta onderwijs in burgerschap niet alleen een verantwoordelijkheid van scholen is.

Leg vervolgens uit dat Biesta's opvatting van politiek bestaan aansluit bij de taak die het onderwijs volgens Arendt heeft.

Ook vandaag de dag zijn er voorbeelden van burgerlijke ongehoorzaamheid, zoals de protestacties van de klimaatbeweging Extinction Rebellion. Volgens Extinction Rebellion gaan de huidige wijzigingen in klimaatwetgeving te langzaam om burgers te beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Met acties die verstoren, wil Extinction Rebellion de regering daarom dwingen om strengere milieuwetten in te voeren.

Sommige overheden vinden de burgerlijke ongehoorzaamheid van Extinction Rebellion gevaarlijk, maar hoogleraar filosofie Robin Celikates verdedigt de burgerlijke ongehoorzaamheid van Extinction Rebellion. Hij geeft het voorbeeld van zo'n verstorende actie: de actievoerders gaan met zoveel mensen ergens op de weg zitten zodat zij met meer zijn dan de mensen die hen weg kunnen dragen. Zo willen de actievoerders de democratie niet omverwerpen maar juist bevorderen.

Volgens Alexis de Tocqueville kent democratie het gevaar van de tirannie van de meerderheid.

- 1p **19** Beargumenteer of volgens jou het gevaar van de tirannie van de meerderheid is te herkennen in de actie die door Celikates wordt genoemd.

Een ander gevaar van democratie dat Tocqueville noemt, is het gevaar van individualisme. Volgens hem is het belangrijk dat burgers voelen dat ze voor de samenleving verantwoordelijk zijn.

- 1p **20** Beargumenteer of volgens jou de actie van Extinction Rebellion dit gevaar van individualisme tegengaat.

Volgens Extinction Rebellion moet je wel burgerlijk ongehoorzaam zijn als de politiek haar eigen wetten niet goed uitvoert, waardoor haar eigen doelen niet worden gehaald. Volgens Extinction Rebellion is dat het geval met de klimaatdoelen die door de rechter zijn opgelegd.

tekst 1

Het is de grondwettelijke plicht van de overheid om zorg te dragen voor haar burgers en het milieu. Daar hoort de verantwoordelijkheid bij om eerlijk te zijn over de crisis die ons bedreigt. De regering moet erkennen dat we wat betreft klimaat en biodiversiteit in een noodsituatie zitten, en moet de bevolking onomwonden voorlichten over de noodzaak tot snelle en ingrijpende verandering.

bron: <https://extinctionrebellion.nl/eisen/>, geraadpleegd op 6 sep 2022

Volgens Arendt hebben zowel politici als burgers de morele plicht zich aan de grondwet te houden, en mag je burgerlijk ongehoorzaam zijn als die grondwet niet wordt nageleefd. Volgens Arendt is betrouwbaarheid zowel voor politici als voor burgers een belangrijke plicht en deugd.

- 2p 21 Beargumenteer of je volgens jou, om betrouwbaar te zijn, mee zou moeten doen aan de acties van Extinction Rebellion, met:
- de plicht (plichtethiek), en
 - de deugd (deugdethiek).